

Nietzsches ontdekking van het nihilisme en de post-truth samenleving

Maieutiek 2020

3

Invloed van de geschiedenis op Nietzsche (45-57)

Via *Les Misérables* (1862) van Victor Hugo (1802-1885) waarin nihilisme gedefinieerd en gekritiseerd wordt als een reductie van het oneindige tot een begrip van het denken.

Via Ralph Waldo Emerson (1803-1882), belangrijk omdat zijn essays tot Nietzsches favoriete literatuur behoorden, en opmerkelijk door zijn interpretatie van het idealisme”

Hij beschrijft niet alleen het idealisme als iets dat alles terugbrengt tot het denken, maar beschrijft ook een transcendentalist die lijkt op de later übermensch.

Via de Franse revolutie die wordt gekoppeld aan het scheppende karakter van het 'ik' bij Fichte waardoor de mens de wereld gaat vernietigen om hem naar zijn beeld te herscheppen.

Maieutiek-voorjaar 2020-3

2

Van hoogleraar tot arts van de cultuur

“ Het verschil tussen de taak die Nietzsche zichzelf wilde geven als arts van de cultuur, en de taak die hij in feite had als hoogleraar klassieke filologie zal mede aanleiding zijn geweest voor zijn besluit in 1879 om ontslag te nemen uit die functie. Maar de belangrijkste reden daarvoor was ongetwijfeld zijn slechte lichamelijke conditie en de frequente migraine-aanvallen die hem het werken onmogelijk maakten. Vanaf die tijd leeft hij van een klein pensioentje, en trekt hij, zonder vaste woonplaats, door Europa.”(60)

Maieutiek-voorjaar 2020-3

3

Nietzsche en het nihilisme

Van kritiek op anderen en hun zekerheden, naar zelfkritiek en het onderkennen dat zijn eigen vraagstelling nog vastzit in het denken dat hij wil kritiseren.

Nihilisme als denkmodel gaat niet alleen over moraal, maar ook over de mogelijkheid tot (het funderen van) kennis, dus het beschrijft een ethisch en epistemologisch probleem.

Maieutiek-voorjaar 2020-3

4

Indelingen in de chaotische nalatenschap van Nietzsche

Van Tongeren maakt allerlei indelingen;

1. Perioden in het denken van Nietzsche over nihilisme
2. Periode die Nietzsche in de geschiedenis van het nihilisme onderscheidt.
3. Indelingen van soorten nihilisme zoals Nietzsche die zelf aanwijst.
4. Indeling van Nietzsches opvattingen over nihilisme in 6 fasen, zoals onderscheiden door Elisabeth Kuhn.

Volgende week de andere indelingen nu de perioden in zijn werk;

Maieutiek-voorjaar 2020-3

5

Eerste periode 1869-1875 _leven

1869 hoogleraar Basel,
1872 eerste boek '*Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik*'. Kritiek op tijdgeest. Het bestaan kan alleen esthetisch als zinvol verschijnen,
1873-1876 *Unzeitgemäße Betrachtungen*
Nietzsche als arts van een cultuur,
1879 ontslag genomen en gaat wandelen.

Maieutiek-voorjaar 2020-3

6

Eerste periode 1869-1875_nihilisme

- Wel pessimisme, geen nihilisme. Alle pessimisme komt voort uit kennis van de onlogische wereldorde. Alles is één en daaruit weg willen (individuatie) is begin van de ellende. Houdingen;
 - De metafysica van alles is één kan leiden tot praktisch pessimisme, (moord of zelfmoord)
 - De andere houding is er één van machteloos aanvaarden dat het is zoals het is en dan en ironisch leven,
 - Het optimisme van wetenschap en politiek. Het optimisme is vooral gevaarlijk als het leugenachtig is en de absurditeit niet onder ogen wil zien.

Maleutiek-voorjaar 2020-3

7

Tweede periode 1876-1881_leven

Wandelboeken

1878 *Menschliches, Allzumenschliches*
(geschreven tijdens ziekteverlof met Paul Ree in Sorrento)

1881 *Morgenröte*

Niet zo zeer arts van cultuur in verhandelingen, maar veel aforismen over gangbare opvattingen die hij kritiseert en doorprikt. Over geloof, wetenschap, moraal en politiek. Zijn eenzaamheid neemt toe.

Maleutiek-voorjaar 2020-3

8

Tweede periode 1876-1881_nihilisme

Woord pessimist krijgt twee betekenissen, evenals nihilist later;

1. De echt vrije geest wordt door anderen voor pessimist uitgemaakt,
2. De echte optimisten hebben schijnwereld en zijn dus juist pessimistisch/nihilistisch bezig.

Twee soorten pessimisme;

- Krachtig (vroeg-Grieks) pessimisme
- Ziek (Socrates/christelijk) pessimisme

Maleutiek-voorjaar 2020-3

9

Derde periode 1881-1887_leven

Het leven als experiment

Die fröhliche Wissenschaft (1882) eeuwige terugkeer van het gelijke is hierin beschreven.

Also sprach Zarathustra 1883-1885 (in vier afleveringen) gevolgd door heruitgaven van eerder werk. Hier komt de Übermensch aan de orde.

Jenseits von Güte und Böse (1886)

Zur Genealogie der Moral(1887)

De ziekte van de cultuur werkt door in zijn eigen werk onderkent Nietzsche hier. De vraag stellen is deel van het probleem dat Nietzsche wil oplossen. De denker zelf is dus deel van het probleem dat hij al denkend wil oplossen.

Maleutiek-voorjaar 2020-3

10

Derde periode 1881-1887_nihilisme

- Morele pessimisme is gebonden aan niet-realistische wereldvisie en dus oppervlakkig in haar kritiek. Pessimisme van de levensmoetheid,
- Romantisch pessimisme dat de zinloosheid van het bestaan erkent. Moralistisch en toch ook zelfopheffing van de moraal. Hoe nu verder?
 - pessimisme kan kracht van hamer krijgen,
 - pessimisme kan nieuwe echte vrolijkheid oproepen.

Maleutiek-voorjaar 2020-3

11

Vierde periode 1887-1889_leven

Tot aan de waanzin.

Vijf boeken maakt hij nog gereed (twee over Wagner) en *Götzen Dämmerung* (1888) *Der Antichrist* (1895) en *Ecce Homo* (1908) In dat laatste boek wordt de denker zelf slagveld van de kritiek.

In de *De antichrist* gaat het over een overwinning van religie op zichzelf en in *Ecce Homo* gaat het tussen de gekruisigde als nihilistisch beeld en Dionysos als symbool voor het 'ja zeggen' tegen het leven.

Maleutiek-voorjaar 2020-3

12

Vierde periode 1887-1889_nihilisme

Verontwaardigingspessimisme waarbij pessimisme verbonden wordt met moraalanalyse van ressentiment. Pessimisme staat nu (weer) tegenover kunst. (Grieken van de tragediën waren nu geen pessimisten volgens Nietzsche in *Ecce Homo*.)

Decadentie is nieuwe term hier. Nietzsche sluit hier aan bij de Franse literatuur die decadentie neerzetten als diagnose van de cultuur.

Fysiologische decadentie kan leiden tot grote figuren of tot massaal willen ontkomen aan de onrust.

Ziekte van degenen die de prikkels niet aankunnen; vijandschap en chaos, grote gevoeligheid voor prikkels. Dat zien we vooral in het gekkenhuis, maar ook bij litanie van schrijvers en denkers.

Maleutiek-voorjaar 2020-3

13

Laatste periode 1889_1900

Nietzsche, zelf catatonisch, wordt verzorgd door zijn moeder en later door zijn zus die sterk nazistische idealen heeft en banden met Mussolini en Hitler aanknoopt en *Wille zur macht* (1901) uitgeeft.

Kritische heruitgaven herstellen het beeld van Nietzsche pas laat.

Nagelaten fragmenten zijn nu ook in te zien;
<http://doc.nietzschesource.org/en/eKGWB>

Maleutiek-voorjaar 2020-3

14